

Episcopul Cosma Petrovici

Vizita canonică a Episcopului Cosma al Dunării de Jos în parohiile din Delta Dunării la 1936

Vizitele canonice pe care le fac Episcopii spre a-și vedea fiii duhovnicești, au drept scop răspândirea culturii religioase în eparhie atât în rândul clerului, cât și în rândul poporului, precum și organizarea prin sfaturi bune date păstoriților a luptei ce trebuie dusă împotriva greutăților vieții de pe pământ și a viciilor de tot felul. În trecut, marea majoritate a populației țării trăind la sate, vizitele canonice prin parohiile rurale se făceau către sfârșitul verii, după strângerea recoltelor de pe câmp, când muncile agricole nu mai erau atât de multe și enoriașii aveau mai mult timp să se îngrijească și de sufletul lor.

În anii '30 ai secolului trecut, vizitele canonice se făceau oarecum cu mai multă ușurință față de vizitele de dinainte de Marele Război. De pildă, în județul Tulcea, în partea de șes, majoritatea drumurilor vicinale, drumuri de pământ, ce treceau printre loturile sătenilor, ajunseseră cu timpul să fie șoseluite, acoperite cu piatră; podurile și podețele construite din lemn, distruse de timp, de război și de inundații, rând pe rând au fost reparate, iar unele dintre ele au fost înlocuite cu poduri solide din beton; în locul trăsurilor trase de cai, autoritățile locale au fost înzestrate cu automobile cu care se puteau face inspecții în condiții acceptabile; transportul călătorilor în județ și legătura acestuia cu județele învecinate se făcea cu autobuzele societăților particulare care concesionaseră aceste trasee de la ministerul lucrărilor publice. Singurele comune din județ care nu puteau fi vizitate atât de lesne de către autorități din cauza lipsei mijloacelor de transport și din cauza izolării, din timpul iernii și din timpul inundațiilor mari, erau comunele răzlețite din Delta Dunării, înconjurate de ape și stufării.

**Dr. LAURENȚIU
MĂNĂSTIREANU¹**

Având în vedere starea precară a parohiilor din Deltă, despre care P.S. Episcop Cosma al Dunării de Jos (1924-1947) luase cunoștință în mod direct cu ocazia vizitei canonice din toamna anului 1926², ținând cont și de distanțele mari între parohiile de la câmpie care nu puteau fi vizitate cel puțin o dată pe an de către protoiereul județului, venerabilul econ. Emanoil Bogatu, Consiliul eparhial al Dunării de Jos aprobase ca de la 1 aprilie 1927, în județul Tulcea, să funcționeze trei protopopiate, în loc de unul ca până atunci, și anume: protopopiatul Tulcea, compus din 32 de parohii, cu reședința la Tulcea, condus de protoiereul Emanoil Bogatu; protopopiatul Măcin, compus din 32 de parohii, condus de părintele paroh Const. Gherghișan din acea localitate, și protopopiatul *Delta Dunării* cu reședința la Sulina³, condus de econ. Dimitrie Sârbu, paroh la acea vreme în comuna Șendreni (jud. Covurlui), această din urmă protoierie având 20 de parohii, dintre care 11 situate efectiv în *Deltă*, în ținutul mlăștinos cuprins între brațul *Sf. Gheorghe* și brațul *Chilia*, iar 9 situate la câmpie, la sud de brațul *Sf. Gheorghe*⁴.

Locuitorii Sulinei, însă, nu vor primi cu entuziasm vestea înființării unui protopopiat cu reședința în orașul lor și, invocând dificultățile de comunicare și izolarea în care se găsea orașul față de satele *Deltei*, mai ales iarna, când înghețau bălțile și Dunărea, iar cursele vapoarelor de pasageri erau suspendate, vor aprecia ca inoportună decizia; la rândul său, nici protoiereul numit de chiriarhie, venit dintr-o parohie de șes, nedeprins cu climatul bolnăvicios al bălților, nu era hotărât să se strămute în *Deltă*, așa că până în toamnă reședința protopopiatului *Deltei Dunării* va fi mutată la Tulcea, iar în primăvara anului următor, părintele protoiereu Dimitrie Sârbu se va reîntoarce la foștii săi enoriași, iar în locul vacant va fi numit protoiereu pr. econ. Oprea Maraloi, la vremea aceea paroh la Satișchioi (jud. Constanța) și student în anul al III-lea la Facultatea de Teologie din București⁵.

În toamna anului 1930, protoiereul Emanoil Bogatu, care se apropia de vârsta pensionării, se va retrage ca paroh al bisericii *Vovidenia* din Galați, iar locul vacant va fi încredințat părintelui Maraloi, protoiereul *Deltei Dunării*, urmând ca acesta să administreze ambele circumscripții⁶. Din cauza crizei economice prin care trecea țara, în anul 1931 se va renunța și la protopopiatul Măcin, județul Tulcea revenind pentru o vreme la vechea organizare cu un singur protopopiat.

La începutul anului 1935, județul este împărțit din punct de vedere bisericesc, din nou, în două circumscripții: circumscripția I, aflată

sub supravegherea protoiereului Dumitru Țară⁷, cu 48 de parohii, majoritatea parohii rurale, situate în partea de vest a județului, și circumscripția II, numită și protoieria *Deltei Dunării*, aflată sub controlul protoiereului Oprea Maraloi, compusă din 40 de parohii, din care 10 așezate în *Deltă*, iar 30 la câmpie, pe lângă malul drept al brațului *Sf. Gheorghe*, și la nord-vest de lacul *Razelm*⁸.

Vizita canonică în parohia Sulina

După ce în luna august 1936, P.S. Sa Episcopul Cosma al Dunării de Jos (fig. 1)⁹ vizitase mai multe parohii tulcene, de la câmpie, dând enoriașilor adunați în număr mulțumitor în biserici binecuvântări arhieresti și îndemnându-i la iubire față de Biserică iar pe femei să fie bune gospodine și să-și crească vlăstarele în credința strămoșească, la începutul lunii septembrie, chiriarhul locului își va continua vizita canonică din acel an în câteva parohii din Delta Dunării¹⁰.

Plecarea din Galați, reședința episcopiei, spre Sulina, s-a făcut joi, 3 septembrie, la 8 dimineața, cu yachtul „Prince Ferdinand de Roumanie” pus la dispoziție de Comisiunea Europeană a Dunării (CED)¹¹; conform unui raport asupra vizitei scris de protoiereul *Deltei Dunării* Oprea Maraloi, era o zi frumoasă și călduroasă, potrivită unei asemenea călătorii; sosirea la Sulina s-a făcut la ora 4 după-amiaza, în întâmpinare ieșind șalupele Comisiunii și a Serviciului Hidraulic, frumos împodobite; P.S. Sa a fost întâmpinat de generalul dr. Vasile Panaitescu, inspectorul general sanitar al Gurilor Dunării, comandorul Aurelian Păunescu, căpitanul portului Sulina și alți oficiali; una dintre șalupe, „Lebăda Deltei”, aparținând Serviciului Sanitar Sulina, avea să conducă vasul „Prince Ferdinand” la cheiul portului, unde erau strânși toți credincioșii orașului, de toate vârstele, gătiți cu haine de sărbătoare; pășind pe uscat, Prea Sfințitul este primit cu flori și urale, iar acesta, după spusele cronicarului, „cu ochii înăbușiți în lacrimi”, binecuvântează poporul bun și credincios, după care, împreună cu suita se îndreaptă pe o alee de vegetație proaspătă, împresurată cu flori¹², spre vechea biserică ortodoxă română cu hramul *Sf. Nicolae*, de pe strada a Doua (str. Elisabeta Doamna), unde se oficiază un Te-Deum de clerul însoțitor al episcopului, respectiv, revizorul eparhial econ. Nicolae Gâdei, cei trei protoierei ai eparhiei: econ. Teodor Stoica (jud. Covurlui), econ. Dumitru Țară și econ. Oprea Maraloi (jud. Tulcea) și alți membri din Consiliul eparhial; la sfârșitul slujbei, episcopul Cosma rostește o

cuvântare mulțumind de primire și arătând scopul vizitei. De aici, se vizitează biserica ortodoxă greacă din oraș, cu hramul *Sf. Nicolae*, unde părintele Ioan Chiriacos oficiază un Te-Deum în limba greacă, iar episcopul Cosma mulțumește, binecuvântează și dă înțelepte îndemnuri parohienilor¹³.

La vremea vizitei, situația comunității elene din Sulina era cât se poate de grea, căci activitatea portului reducându-se considerabil, mulți etnici greci își vânduseră imobilele, își lichidaseră afacerile și plecaseră în țara lor de origine, așa încât comunitatea elenă la acea dată număra circa 1.300 de suflete. După cum remarcă un sulinean la 1934, din strălucitul *Europolis* de odinioară, au rămas „doar ruinele și umbrele inspiratoare de viziuni și amintiri nostalgice...”¹⁴.

Mai mult, la începutul anului 1932, un mare incendiu la clădirea comunității elene situată în centrul orașului, unde se țineau spectacole, conferințe și se proiectau filme, avea să se extindă și la clădirile și magazinele bisericii elene care vor fi cuprinse de flăcări, focul fiind localizat cu mare greutate de către grănicerii din port și pompierii pilotinei-salvator „Hirondelle” aparținând CED-ului, evitându-se astfel un dezastru¹⁵.

Se vizitează apoi noua biserică ortodoxă din oraș, de pe strada Întâia (str. Carol)¹⁶, de pe malul Dunării, biserică aflată încă în construcție, remarcând stadiul execuției lucrărilor de artă, chiriarhul fiind pe deplin mulțumit de activitatea comitetului de construcție. La vremea aceea era absolută nevoie de fonduri pentru montarea icoanelor exterioare de mozaic lucrate de pictorul Dumitru Norocea din Curtea de Argeș, ce stăteau împachetate în lăzi, precum și pentru așezarea ușilor de aramă ale bisericii.

Piatra de temelie a noii biserici care urma să poarte hramul *Sf. Nicolae* și *Sf. Alexandru*, patronul zilei de 30 august, zi în care armata română a cucerit reduta Griviței, fusese pusă la 31 octombrie 1910, în prezența ministrului Spiru Haret, prefectului județului Ioan Atanasiu, administratorului *Căsei Bisericii* Petre Gârboviceanu și a altor persoane marcante, iar slujba sfințirii fusese oficiată de episcopul Nifon al Dunării de Jos (1909-1921)¹⁷.

Așezarea măreței biserici, la Sulina, oraș considerat drept poartă de intrare a vapoarelor de pe tot globul, urma să fie precum „o emblemă a României drept credincioasă”, care să vorbească lumii întregi „nu numai despre bogățiile solului acestei țări, ci și despre bogăția sufletească a poporului”¹⁸. Vremurile de restriște care au

urmat, Campania din 1913 și mai ales Marele Război în timpul căruia orașul a fost distrus mai mult de jumătate, nu au permis finalizarea ctitoriei, așa încât, la 24 mai 1932, ziua în care Regele Carol II, însoțit de Măria Sa Mihai, a inaugurat noul dig al canalului Sulina, care-i va purta numele, construcția bisericii se găsea terminată numai la roșu¹⁹.

Inspectând stadiul în care se aflau lucrările și primind explicații din partea părintelui Oprea Maraloi, protoiereul *Deltei Dunării*, a pr. Paroh Simion Vârgolici din Sulina și a pr. Ioan Gheorghiu, fost paroh la Sulina atunci când s-a pus temelia²⁰, dorința Majestății Sale a fost ca lucrările să reînceapă de-ndată. În acest scop a fost ales un nou comitet de construcție, compus după cum urmează: președinte de onoare episcopul Cosma, președinte pr. Paroh Vârgolici, membri: generalul dr. V. Panaitescu, comandorul Adam Jijie, concesionarul uzinei electrice, Gheorghe Popescu, fost senator și primar al orașului, ing. Nicolae Neamțu și Constantin Corozel, fost șef al vămii; ca membru de onoare a fost ales părintele Gala Galaction, care va căuta la București, la *Casa Bisericii*, vechile planuri întocmite de arhitectul Nicolae Mihăescu, profesor al Școlii de Arhitectură din Capitală, va lua legătură cu acesta, lucrările fiind continuate mai apoi după aceste planuri. În vara anului 1933 s-a lucrat intens la exteriorul lăcașului, iar în toamnă, stadiul lucrărilor era cel surprins în cartea poștală alăturată (fig. 2), tipărită în anul 1934, în 100 de mii de exemplare, și distribuită spre vânzare cu 10 lei bucata în tot cuprinsul eparhiei, în folosul noii Biserici; multe însă nu vor fi vândute, lumea fiind nevoiașă, iar parohiile având și ele cheltuieli peste măsură cu reparația sau construcția de noi lăcașe.

Părintele paroh Simion Vârgolici, care pe timpul studenției lucrase în cancelaria Episcopiei Dunării de Jos ca impiegat, fusese hirotonit pe seama parohiei din Sulina, pe 1 ianuarie 1930²¹. De la instalare, reușise să facă multe lucruri lăudabile pentru enoriașii săi, mulți dintre ei oameni simpli, lipsiți de mijloace. De pildă, în toamna 1934, deschisese în casa parohială cursul școlii de adulți pentru catehizare, o oră pe săptămână, cu următorul programul de învățământ: scris-citit și socotit pentru neștiutorii de carte, citirea și scrierea corectă, precum și socotirea cu cele 4 operații, pentru cei mai înaintați, catehismul creștin ortodox și sfaturi morale și învățături liturgice; cursurile erau gratuite, epitropia dădea fiecărui cursant un abecedar, o aritmetică și rechizitele necesare, precum și o carte de

Biserica nouă din Sulina (1933). Colecția personală dr. Laurențiu Mănăstireanu

rugăciuni; celor lipsiți, li se dăruia o pereche de încălțăminte după ce frecventau însă, cel puțin 10 lecții²².

La 5 februarie 1936, pentru ajutorarea și ocrotirea orfanilor și văduvelor, pentru cercetarea și ajutorarea bolnavilor din oraș și spitale, pentru îngrijirea, îmbrăcarea și înzestrarea cu cărți și alte mijloace de învățătură a școlărilor săraci, membrii consiliului parohial au ales un comitet având președinte pe părintele paroh Vârgolici, casieră doamna Zetta Comandor Păunescu, și membri: Antoanete General dr. V. Panaitescu, Cristina Ene, delegata Crucii Roșii, prezbitera Laura Pr. Vârgolici, Elena Bacalu, directoarea Școlii primare de fete și comandorul A. Păunescu, căpitanul portului Sulina²³. La vremea aceea, în lipsă de lucru în port, căci Dunărea fiind blocată de sloiuri, încărcarea vapoarelor cu cereale pentru export se făcea doar la Constanța, mare parte din populația orașului suferea de foame și de frig.

Până la sfârșitul anului 1936 vor fi strânse din donațiile oamenilor de bine din localitate alimente și bani în valoare totală de circa 35 mii de lei; alimentele au fost împărțite celor lipsiți, după o prealabilă

cercetare la domiciliu fiecăruia; au mai fost acordate ajutoare constând în lemne de foc și diferite sume de bani pentru înmormântări; în plus, doi brutari din Sulina s-au angajat să dea câte două pâini zilnic direct nevoiașilor; în linii mari, în anul 1936, în lunile februarie și martie au fost ajutate circa 238 familii nevoiașe, iar de Sf. Paști, au primit făină un număr de 190 familii²⁴.

Ca urmare a adâncirii crizei economice, care dura de ceva vreme, în vederea reducerii cheltuielilor bugetare C.E.D. concediase începând cu anul 1934 un număr însemnat de mici funcționari, meseriași și muncitori de la atelierele de pe malul stâng al Dunării, care părăsiseră orașul. În vara anului 1937, parohia număra 545 de familii și circa 2.500 suflete, și conform celor scrise de părintele Vârgolici despre parohieni, în darea de seamă publicată în acel an, locuitorii orașului-port Sulina chiar dacă erau de diferite naționalități și credințe religioase sau politice, aceștia se respectau unii pe alții, își protejau avutul reciproc, așa încât erau puține tâlhării în oraș, iar tinerii aveau respect față de bătrâni²⁵.

Vizita canonică la Sf. Gheorghe-Deltă

A doua zi, vineri, 4 septembrie, episcopul Cosma urma să viziteze biserica ortodoxă din satul Sf. Gheorghe-Deltă, comună de pescari și crescători de vite, care din cauza izolării geografice, nu mai primise vizita canonică a vreunui arhiepiscop, din primăvara anului 1897; atunci, episcopul Partenie al Dunării de Jos pentru a ajunge în acest capăt de lume, înconjurat de ape, solicitase sprijinul ministrului de război care-i va pune la dispoziție pentru transportul de la Galați până la Sf. Gheorghe și înapoi la Tulcea, una dintre canonierele Flotei române, construită la Londra în anul 1888, canoniera „Oltul”, aflată subcomanda lt. Vasile Pantazzi, absolvent al Școlii de artilerie, geniu și marină (1891)²⁶. Un eveniment de seamă pentru comuna Sf. Gheorghe a fost și vizita Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta, la 17 mai 1912, la bordul iahtului regal; după ce a vizitat cherhanaua, Regele a discutat „timp îndelungat cu mare parte din public”, iar la cină au luat parte conducătorii locali și preoții comunităților²⁷.

De această dată, conform programului stabilit inițial, distanța dintre Sulina și Sf. Gheorghe, cale de 22 km, urma să fie parcursă cu căruțele, pe drumul natural ce însoțea litoralul, drum anevoios și periculos, mai ales la trecerea cu podul plutitor peste gârla *Împuțita*, de la mila 4 ½, unde se ridicase de curând un pichet, la construcția

căruia au contribuit cu bani și localnicii. Având în vedere toate aceste neajunsuri, până la urmă deplasarea s-a făcut pe mare, cu o șalupă a C.E.D., care a avut de înfruntat valurile mării, iar călătorii, răul de mare.

La intrare pe gura canalului, Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat de multe barcazuri cu motor și bărci pescărești frumos îmbodobite și încărcate cu bunii credincioși²⁸; la debarcader, chiriarul este primit cu Sf. Evanghelie și Sf. Cruce, iar urarea de bun sosire este rostită de părintele econ. Oprea Maraloi, protoiereul *Deltei Dunării*, căruia arhiepiscopul îi răspunde cu însuflețire, după mărturia părintelui Maraloi, „nicidecum obosit de salturile valurilor Mării Negre”; de la debarcader până la intrarea în biserică, în calea chiriarului era așternută o alee cu iarbă, flori și covoare. Pentru că majoritatea credincioșilor erau etnici ruși, care își puneau întrebări asupra îndreptării calendarului, prin cele mai potrivite comparații, episcopul Cosma le va explica acestora că ceea ce s-a făcut este o îndreptare și nu o schimbare; conform celor scrise în raport de protoiereul Maraloi, toți enoriașii au rămas încredințați de adevărurile spuse și au înțeles astfel o problemă care le frământa atât de mult sufletele, iar tânărul preot care slujea aici de doar câteva luni, va primi astfel un mare sprijin prin aceste cuvinte.

Până atunci, în primii ani de după război, în lipsă de preoți de mir, parohienii fuseseră sluiți cu cele religioase mai mult de către monahii trimiși de la mănăstirile nord-dobrogene, așa cum a fost și părintele Macarie Culava († 21 septembrie 1935), originar din Basarabia, înmormântat în cimitirul comunei, monah apreciat de localnici pentru

că era „păstrătorul tradiției și a credinței strămoșești”²⁹. Preoții de mir trimiși să slujească în Deltă nu rezistau aici mult timp, în special din cauza condițiilor dificile de trai: salariile primite de la stat erau insuficiente având în vedere scumpetea tot mai accentuată a vieții, mai ales scumpetea alimentelor de bază care se aduceau cu vaporul de la Tulcea (făină de grâu, mălai, ulei, orez, sare, zahăr ș.a.); unele parohii, așa cum era și parohia Sf. Gheorghe-Deltă, nu erau bugetate³⁰ iar majoritatea enoriașilor fiind oameni nevoiași, împovărați de familii grele, unii cu șapte-opt copii de hrănit, nu puteau asigura un venit potrivit preotului, conform angajamentelor luate față de episcopie, iar bisericile nu erau înzestrate cu pământ bun de cultură din care preotul paroh să-și poată asigura existența, așa cum aveau parohiile de la câmpie; în Deltă, loturile cu care au fost înzestrate bisericile după noua lege agrară, au fost ori inundabile, ori cu nisip zburător, iar ca mărime, de cel mult 3 hectare.

La vremea vizitei, parohia Sf. Gheorghe-Deltă număra 252 de familii cu 1.224 suflete³¹, iar localul bisericii avea nevoie de reparație radicală, stare constatată și de ministrul Ion Inculeț care vizitase comuna în primăvară, și care ceruse să i se trimită un deviz în acest scop; biserica fusese terminată și sfințită în anul 1881, cu fondurile obștei, și de atunci nu i se făcuse nici o reparație radicală, doar i s-a schimbat tabla de pe acoperiș, mâncată de rugină; prin locurile unde pătrunsese ploaia în biserică, lemnăria era putrezită, tencuiala era deteriorată iar vopseaua era coșcovită și căzută de pe pereți; devizul întocmit de un specialist ridicându-se

la 260 mii lei, sumă care depășea cu mult posibilitățile parohienilor, epitropii bisericii își puneau mare nădejde în ajutorul promis de către autorități³².

Locuitorii fiind cu dragoste pentru Biserică și cu respect pentru cele sfinte, contribuiseră benevol cu suma de 6 mii de lei, din care s-au pictat în anul 1934 două icoane mari pe fațada turnului-clopotniță, parter cu două caturi, lipită de corpul bisericii, una dintre icoane reprezentând *pescuirea minunată*, iar cealaltă *lăsarea imediată în urmă a mrejelor de către primii apostoli care au urmat pe Domnul*; tot în acel an, pescarul Pavel Ivanov donase 2.200 lei, din care s-au reparat pe fațada clopotniței icoana *Sf. Mare Mc. Gheorghe*, hramul bisericii și icoana *Ierarhului Nicolae*, patronul pescarilor din localitate; pescarul Eliezar Petrov dăruise 4.500 lei, din care s-a pictat icoana *Sf. Ap. Petru*, în interiorul clopotniței, deasupra ușii de intrare în biserică, și s-a poleit cu aur policandrul suspendat în mijlocul bisericii de pantocrator, iar pescarii frați Andrei și Ioan Ignat donaseră și ei 5 mii de lei, din care au fost pictate în dimensiuni mari icoanele *Sf. Gheorghe* și *Sf. Ierarh Nicolae*, de pe fațada bisericii³³. Pentru strângerea fondurilor necesare reparațiilor și înzestrării bisericii cu obiecte de cult, pescarii din Sf. Gheorghe, asemeni celor din Carmen Sylva (azi Crișan), hotărâseră de ceva timp să doneze în folosul parohiei câte 5 bani de fiecare kilogram de pește predat la cherhanale; producția de pește nu mai era însă atât de bogată ca pe timpuri, iar pescuitul nu mai aducea câștiguri însemnate, de vină fiind și taxa prea mare către stat, din fiecare tranzacție, la care erau

impuși pescarii (45%), impozitul pe profesie, precum și cheltuielile de transport către piețele de desfacere, comision, hamali, gheață, sare și lipsurile la vânzare care cădeau tot în sarcina pescarilor³⁴.

O călătorie în largul Mării Negre

Sâmbătă, 5 septembrie, episcopul Cosma va vizita Insula Șerpilor, legendara Leuce, „insulă tristăși monotonă”, cum o caracterizase profesorul V. Meruțiu, care cercetase insula în anul 1926, cu ocazia excursiei de studii a studenților de la Facultatea de Geografie din Cluj³⁵.

În primăvara anului 1936, pr. paroh Simion Vârgolici avea să transmită Episcopiei din Galați anumite informații despre insulă: aceasta se afla la o depărtare de 44 km de Sulina și la vreo 3 ore de mers pe mare, și era locuită doar de trei gardieni ai farului C.E.D., care se schimbau din trei în trei luni, și de cel mult 10 soldați de gardă și radiotelegrafiști, care stăteau pe insulă de regulă câte o lună; insula avea o bibliotecă și un aparat de radio care le mai atenua tuturor izolarea. Având în vedere numărul mic al celor care locuiau acolo și faptul că aceștia veneau după 2-3 luni la Sulina, părintele paroh propunea chiriarhiei aranjarea pe insulă a unei săli de rugăciuni, înzestrată cu icoane și cu câteva cărți de rugăciune și de literatură religioasă³⁶. Episcopia va autoriza propunerea, urmând ca părintele paroh să caute mijloacele materiale de care era nevoie, fiind în același timp îndatorat să meargă pe insulă, cel puțin o dată pe lună, pentru a face asistență religioasă pentru cei de acolo³⁷.

În același timp, secțiunea din Sulina a Ligii Navale Române (L.N.R.), aflată sub președinția generalului dr. V. Panaitescu, inspectorul general sanitar al Gurilor Dunării, va lua în discuție ideea clădirii unui parclis pe insulă, idee adusă și la cunoștința episcopului Cosma, căruia i se va solicita în acest sens prețiosul sprijin; pentru strângerea fondurilor necesare, va fi publicat un apel în ziarul *Universul*, iar secția Ligii din Sulina va subscrie o mie de lei în acest scop³⁸.

Înființată la 1 august 1929, secțiunea Ligii din Sulina, una dintre cele mai active din țară, număra la vremea aceea 165 de membri cotizanți, din toate categoriile sociale aflate în oraș, cu toții implicați în acțiunile ligii, care avea drept scop principal dezvoltarea spiritului marinăresc la noi în țară. În fiecare primăvară, în salonul Cercului Marinei Regale din Sulina se organiza balul ligii, unul dintre cele mai așteptate evenimente mondene din oraș, după lunga izolare din iarnă, bal cu rezultat moral și material satisfăcător, la care își

aduceau concursul și echipajele navelor militare venite cu această ocazie în port; de exemplu, la balul din 1936, ancoraseră în port distrugătorul „Regele Ferdinand” și canoniera „Subl. Ghigulescu”.

Apoi, în ultima duminică din luna iunie era sărbătorită Ziua Apelor, fie la țărmul mării, fie pe malul drept al Dunării, atunci când nu se putea ajunge la mare din cauza inundațiilor. Festivitatea începea prin slujba religioasă pentru sfințirea apelor, care era oficiată de preoții celor două biserici ortodoxe din oraș, după care urma câte un eveniment de seamă: în anul 1937, vor fi botezate cu nume de domnițe *Anca*, *Bălașa*, *Catinca* și *Despina*, cele patru lotci noi ale secției, trei dintre ele pentru agrement, iar una în timpul sezonului, la plajă, ca barcă de salvare, având ca echipaj doi marinari militari buni vâslași și înotători³⁹, iar în anul 1938, va fi botezată iola olimpică *Miorița*, construită din fondurile secțiunii de către maistrul local Dionisie Milostin, membru al ligii, care lucrase mulți ani în fabrica de construcții navale *Neptun* din Constanța, și construisese în bune condiții un cutter pentru sublocotenentul de marină Apostol Dobriceanu de la Stațiunea Navală Sulina⁴⁰; urmau apoi cuvântările ocazionale, poeziile și cântecele elevilor având subiecte în legătură cu apele, iar programul se încheia cu defilarea ambarcațiunilor⁴¹.

La 15 august, în ziua de *Sf. Maria*, conform tradiției, erau organizate *Serbările Marinei*; portul era frumos împodobit prin grija primăriei, iar navele arborau marele pavoz; serbările erau deschise de slujba religioasă de pomenire a tuturor eroilor Marinei noastre, fără deosebire de grad, oficiată de preoții bisericilor ortodoxe din oraș pe un șlep port-tun al Marinei Regale Române; la finalul slujbei, urma momentul emoționant al scufundării în apele Dunării, care curgeau cu viteză spre Mare, a unei ancore-cruce făcută din flori din Deltă, în timp ce preoții și corul bisericii ortodoxe intonau „veșnica pomenire”; în continuare, președintele Ligii ținea o cuvântare ocazională, în care erau enumerate și inițiativele Ligii, iar după-amiază, începeau concursurile nautice pe Dunăre: întreceri de lotci, curse de înot, sărituri în Dunăre, lupta pe școndrul uns pentru luarea purcelului, prinderea de rațe pe Dunăre și alte jocuri marinărești, urmărite cu interes de public, de pe șlepul port-tun și de pe pontonul de acostare al vapoarelor de pasageri ale Navigației Fluviale Române (N.F.R.), din dreptul Primăriei⁴².

În fine, potrivit programului vizitei canonice, plecarea spre Insula Șerpilor se va face de dimineața, pe o mare destul de liniștită,

cu o pilotină pusă la dispoziție de C.E.D. Participant la deplasare, protoiereul Maraloi consemna faptul că în tot timpul călătoriei se putea citi pe chipul P.S. Sale o mulțumire sufletească la care contribuia de bună seamă și amintirea călătoriei pe mare, către *Locurile Sfinte*, întreprinsă în primăvara anului trecut împreună cu episcopul Gherontie al Tomisului; călătoria s-a făcut cu vaporul de pasageri și poștă „Regele Carol I” al Serviciului Maritim Român, care efectua pe vremea aceea curse regulate din portul Constanța către această destinație, iar în timpul șederii la Ierusalim, cei doi arhieri au oficiat slujba religioasă de Paști la Patriarhia ortodoxă de acolo⁴³. Se vede că amintirile călătoriei erau încă vii în sufletul și mintea chiriarhului, căci la un an distanță, cu ocazia vizitei canonice în parohia Topolog (jud. Tulcea), duminică, 30 august 1936, la sfârșitul *Sf. Liturghii*, fiind însuflețit și mângâiat și de prezența mulțimii de credincioși care umpluse biserica, după spusele părintelui protoiereu Maraloi: „A dat tuturor sfaturi; bătrânilor, tinerilor, copiilor; îndeosebi copiilor să respecte pe bătrâni și tinerilor să asculte sfaturile lor. A mișcat puternic de tot povestirea călătoriei Prea Sfințitului la Locurile Sfinte. Descrierea Sfântului Mormânt și a tuturor locurilor pe unde a umblat domnul nostru Isus Cristos a captivat atât de mult, că dacă s-ar fi vorbit până seara, nu ar fi simțit nimeni nici o oboseală. Însuși Prea Sfințitul era așa de transportat, că noi ascultătorii îl simțeam cum cu mintea și gândul pășește încă pe locurile ce le-a călcat cu picioarele”⁴⁴.

După vreo trei ore de călătorie pe mare, se ajunge la Insula Șerpilor, după descrierea

părintelui Maraloi, o stâncă de piatră ieșită din apele mării: „Aci blocuri de piatră, de mărimi colosale, în forme de cuburi, deslipite de insulă, de furia valurilor. Aci, epava unui vapor de mare, zdrobit de stânci, este mutată din loc în loc, de aceeași putere. Aci, din când în când, pescarii rătăciți pe mare găsesc un adăpost. Aci, un far luminos indică direcția vapoarelor. Aci, găsesc loc de odihnă și păsările călătoare în drumul lor”⁴⁵.

Conform celor scrise de profesorul Sever Tănăsescu, dirijorul corului bisericii *Sf. Nicolae* din Sulina, în articolul publicat în toamna aceluși an, în revista *Ligii Navale Române*, debarcarea pe țărmul insulei fiind cam anevoiasă, episcopul Cosma este ajutat de comandorul Aurelian Păunescu, apoi convoiul va urca treptele abrupte săpate în stâncă, până pe platoul unde se afla ridicat mărețul far⁴⁶. Colindând și cercetând insula în lung și lat, timp de mai multe ceasuri, P.S. Sa hotărăște ca în partea de răsărit a insulei, pe un loc neted, să fie ridicat un paraclis la care se va adăuga un schit călugăresc, care va servi și ca adăpost rătăciților pe mare, călătorilor oboșiți sau naufragaților.

În ziua următoare, duminică, 6 septembrie, s-a oficiat la biserica ortodoxă română *Sf. Nicolae* din Sulina cel mai somptuos serviciu divin din câte s-au pomenit, aceasta datorându-se în parte și corului bisericii, aflat sub conducerea maestrului Sever Tănăsescu, cor cu un trecut bogat și cu aprecieri unanime din partea publicului cunoscător: cântase în fața Regelui Carol cu ocazia vizitei din 24 mai 1932, cu ocazia inaugurării noului dig; în același an, la 2 octombrie, dăduse răspunsurile la slujba de sfințire a bisericii noi de la Celic

Dere, primind cuvinte de laudă din partea înalților ierarhi care alături de episcopul Cosma slujiseră în sobor⁴⁷, iar cu ocazia Tedeumului de la 10 mai 1933, ministrul delegat al Franței la C.E.D., Marcel Rey, în numele tuturor miniștrilor prezenți⁴⁸, felicitase corul, spunând că „Un asemenea cor nu se găsește în marile Catedrale ale Apusului”⁴⁹.

La slujba din 6 septembrie 1936 a asistat multă lume distinsă, printre care și membri supleanți ai C.E.D., sosiți în aceea zi cu vasul de inspecție „*Carolus Primus*”, pentru a controla situația lucrărilor de îndiguire a canalului și modul de acomodare a personalului superior însărcinat cu conducerea diverselor servicii, urmând ca la mijlocul lunii octombrie să aibă loc la Galați sesiunea plenară de toamnă a C.E.D., la care se aștepta să se ia hotărâri importante cu privire la soarta Comisiunii⁵⁰. Episcopul Cosma a vorbit credincioșilor în mod fermecător, după slujbă a răspuns tuturor prin numeroase vizite în oraș, seara, a avut loc o masă oficială la Cercul Marinei Regale, iar a doua zi a plecat cu același vapor, „*Prince Ferdinand*”, spre Galați⁵¹.

Se cuvine să menționăm rolul însemnat pe care l-a avut Comisiunea în viața localnicilor, căci aceasta, pe lângă modernizarea așezării prin introducerea canalizării și iluminatului electric, asigura unora locuri de muncă bine plătite, acorda nevoiașilor consultații medicale gratuite la spitalul propriu din Sulina, unde erau rezervate cinci paturi pentru aceștia și oferea anual sprijin material, combustibil și materiale de construcție școlilor și bisericilor din Deltă. De exemplu, în urma vizitei membrilor C.E.D. în județ, în primăvara anului 1936, s-au făcut următoarele donații:

câte 3 mii lei pentru parohiile Gorgova și Pr. Carol (azi Partizani), câte 4 mii lei pentru construirea școlii din Carmen Sylva (azi Crișan) și pentru cheltuielile școlii din satul Vultur (comuna Pr. Carol), 5 mii lei pentru clopotul bisericii *Acoperământul Maicii Domnului* din Tulcea, din cartierul Comorofca, și 10 mii pentru maicile lipsite de mijloace de la mănăstirea Celic-Dere⁵².

Vizita canonică în parohia Dunavățu de jos

În prima decadă a lunii octombrie, episcopul Cosma își va continua vizita canonică în județul Tulcea, oficiind câteva duminici la rând *Sf. Liturghie* în parohiile de la câmpie, după care, în ziua de 11 octombrie, va oficia *Sf. Liturghie* în parohia Dunavățu de Jos, deschizând biserica filială din Dunavățu de Sus (fig. 3)⁵³, după efectuarea unor reparații la turla-clopotniță, care fusese ridicată pe timpul episcopului Partenie, în anul 1896⁵⁴.

Drum lung și obositor, căci parohia se afla la 127 km de reședința episcopală din Galați, iar circulația cu automobilul în județ se făcea oarecum anevoie față de vremurile noastre când drumurile sunt asfaltate; mai întâi, trecerea Dunării cu bacul care asigura transportul de vehicule și pasageri, de la Vadul Rașcu (Galați), la I.C. Brătianu (fostul Azaclău), pe malul dobrogean; urma trecerea peste balta *Lățimii*, pe un pod de lemn lung de 499 metri, distrus în timpul războiului, care fusese în întregime refăcut de curând⁵⁵; pe un drum județean aflat din primăvară în reparație, se continua ruta până la Garvăn, unde se intra pe șoseaua națională Măcin-Tulcea, drum mult mai bun, de macadam, iar de la Tulcea, traseul se continua pe drumul județean Tulcea-Mahmudia-Murighiol-Dunavăț, drum periculos mai cu seamă în porțiunea *Priporul Mahmudiei*, după Beștepe, pantă abruptă, greu de urcat după o ploaie torențială.

Parohia Dunavățu de Jos număra la vremea aceea 2.317 de suflete iar populația, în majoritate de origine ucraineană, în lipsa terenurilor bune pentru agricultură, se ocupa în principal cu pescuitul pe lacul Dranov, cerealele necesare gospodăriei fiind procurate de la cherhanale și din satele vecine Murighiol, Sarinasuf, Beibugeac (azi Plopu); câțiva săteni, urmași ai mocanilor stabiliți aici după 1880, se ocupau cu creșterea vitelor, pe care le țineau la căștele din baltă, sau pe dealurile stâncoase din jurul comunei⁵⁶.

Biserica din Dunavățu de sus (1967)

În lipsă de preoți de mir, dar mai cu seamă din cauza izolării și a condițiilor grele de trai, din anul 1916 și până în anul 1930, când a fost hirotonit pe seama acestei parohii un tânăr seminarist, localnicii fuseseră sluiți cu cele religioase de către părintele din Sarinasuf, comună situată la 18 km distanță, sau de către monahii de la mănăstirile Saon și Cocoșu. La vremea vizitei canonice, aici slujea pr. Gheorghe Stan, absolvent al Seminarului din Galați, hirotonit preot pe seama acestei parohii în vara anului 1932⁵⁷; de la venirea sa, rezidise casa parohială care era acum cea mai frumoasă din sat și în condiții bune de locuit, colectase banii necesari pentru reparația bisericii filiale, mijlocise la C.E.D. returnarea la atelierele din Sulina a celor două clopote mari de la filială, plantase cele două cimitire cu pomi de jur împrejur⁵⁸, iar pentru instrucția și educația morală a enoriașilor, pusese bazele Școlii de catehizare⁵⁹.

Aici ca pretutindeni, episcopul Cosma va binecuvânta poporul, va da sfaturi și îndrumări și va vorbi despre îndreptarea calendarului; parohia fiind izolată de lume, în vecinătatea Deltei, și fără post de jandarmi, cel mai apropiat fiind la Murighiol (5 km), exista posibilitatea ca vreunul dintre călugării caterisiți, apărători ai stilului vechi, să treacă pe aici și să găsească adăpost la săteni; în plus, parohienii

pesuind prin baltă, la mare distanță de sat, ar fi putut intra lesne în contact cu tot felul de „rătăciți”, lăsându-se ademeniți de vorbele lor.

În ședințele din toamna aceea, *Sf. Sinod* avea să constate că toate dificultățile legate de respectarea calendarului îndreptat au fost create mai cu seamă de acești călugări caterisiți, care, prin grija chiriarhilor, urmau să fie închinovați în mănăstiri și readuși prin cele mai bune mijloace la adevărata credință⁶⁰.

Vizita canonică în parohia Chilia Veche

În fine, în ziua de 8 noiembrie, de *Sf. Voievozi*, hramul vechii biserici din Chilia Veche, potrivit dorinței enoriașilor și a comitetului de construcție, episcopul Cosma va participa la sfințirea noii biserici din acea localitate. După mai bine de 10 ani secetoși, care au pârjolit întreaga regiune, sătenii se bucurau, în fine, de o recoltă de grâu și orz foarte bună și de porumb mulțumitoare, fapt care înviorase și viața comercială a porturilor dunărene. Toamna anului 1936 avea să fie frumoasă, până târziu în luna noiembrie, cu ploi și burnițe mai mult în timpul nopții și dimineații, cu vânt potrivit și cu temperaturi ridicate în timpul zilei. De câteva zile însă, se lăsase o ceață de nepătruns de-a lungul Dunării, care avea să împiedice circulația vapoarelor de pasageri ale N.F.R.-ului, cursele de zi, și mai ales ale curselor de noapte ale S.R.D.-ului, care aveau să ajungă la destinație cu mari întârzieri față de orarul stabilit; de pildă, în ziua de duminică, 8 noiembrie, sosirea la Chilia Nouă a vasului S.R.D. „Ismail”, care venea de la Galați, a întârziat circa 5 ore⁶¹. După noul mers al vapoarelor N.F.R., valabil de la 4 octombrie, plecarea din Galați către Vâlcov era la ora 8.30, iar sosirea la Chilia Veche la 17.25, adică după aproape 9 ore de mers, iar la întoarcere, plecarea din Chilia Veche era la 5.25 și sosirea la Galați la 16.25, adică după 11 ore de mers, în cel mai bun caz⁶². În aceste condiții avea să se desfășoare călătoria chiriarhului cu vaporul pe Dunăre, de la Galați la Chilia Veche, cale de 137 km.

Sfințirea bisericii era un eveniment important, mult așteptat de comunitate, căci piatra fundamentală a măreții construcții, din zid, cu trei turle, fusese pusă în urmă cu aproape 40 de ani, la 28 septembrie 1897, pe timpul când localitatea avea aspirații de comună urbană; după 10 ani de la punerea temeliei, constructorii reușiseră să termine doar cele două turle din față, în rest zidăria fiind ridicată până la streășină, absida altarului fiind acoperită parțial

cu șarpantă iar proscomidia și diaconiconul învelite cu tablă; în anii care au urmat, din cauza marilor greutăți care apăsau pe umerii sătenilor, nu s-a putut strânge suma mare de bani necesară terminării construcției, fapt pentru care lucrările au stagnat până cu câțiva ani în urmă, când, aflându-se tot într-o vizită canonică în Deltă, episcopul Cosma va contribui din caseta personală, cu suma de 10 mii de lei, încurajând prin acest frumos gest arhieresc întreaga comunitate, care va aduna mai apoi câteva sute de mii de lei, desăvârșind astfel lucrarea; de menționat faptul că până cu un an înaintea sfințirii, serviciul divin a fost oficiat în vechea bisericuță din lemn care rămăsese în interiorul noii construcții; la data sfințirii, catapetasma care fusese încredințată spre execuție pictorului Victor Agapieșcu din București era terminată, icoanele erau așezate fiecare la locul lor, iar pereții interiori erau vopsiți și pregătiți pentru pictură⁶³.

Conform raportului părintelui protoiereu Maraloi, seara s-a oficiat serviciul vecerniei, iar a doua zi, duminică, *Sf. Liturghie*; luând parte mult popor venit cu bărcile și cu vapoarele din Delta Dunării, din orașul Chilia Nouă și satele învecinate din sudul Basarabiei, căci o asemenea slujbă arhierescă nu se văzuse prin acele locuri, la sfârșitul *Sf. Liturghii* episcopul Cosma va ține o cuvântare prin care va da credincioșilor sfaturile necesare, mai cu seamă în acele vremuri tulburi, evidențiind în cuvântare rolul Bisericii în viața neamului românesc și descriind în „cuvinte impresionante luptele fratricide din acele țări, unde o parte din popor s-a îndepărtat de Sf. biserică”⁶⁴.

Știrile din ziare despre războiul civil din Spania, unde se făcea mare vărsare de sânge și se comiteau atâtea sacrilegii, precum și știrile despre pregătirile de război ale unor state, strecuraseră îngrijorare în inimile multor creștini. Cu câteva zile înainte, la Galați, cu prilejul adunării preoților din județul Covurlui, referindu-se la situația acelor vremuri în care lumea întreagă își ieșise din fâgașurile ei și căuta un punct de orientare, episcopul Cosma avea să sublinieze rolul covârșitor al Bisericii naționale care întindea „mâna prietenoasă și învățătura mântuitoare, tuturor fiilor ei, chemându-i la o nouă viață”⁶⁵.

Aceasta avea să fie ultima întâlnire a episcopului Cosma cu fiii săi duhovnicești din parohiile Deltei; în numai câțiva ani de zile, nori plumburii aveau să-ntunece fața Pământului, iar viața fiecărui om avea să fie încercată de nenorocirile unui nou război mondial.

THE CANONICAL VISIT OF BISHOP COSMA OF THE LOWER DANUBE OF THE PARISHES FROM DANUBE DELTA AREA IN 1936

In the autumn of 1936, Bishop Cosma of the Lower Danube made a canonical visit in some of the parishes from the Danube Delta area in order to get to know the relationships from this far area of the bishopric and the general state of mind of his spiritual sons. This article highlights documents from the local archive and press, exposes precious information about the terms in which the visit was made, the Bishop's greeting ceremony, the general status of the parishes and their parishioners and the advises that the Bishop gave to his parishioners. Also, our research helps us to better understand the specificity of this area, such as, the terms for circulations, the climate, the distance between settlements, the demographic size of the parishes and the ethnic structure of the community.

Keywords: canonical visits, bishop Cosma Petrovici, the Lower Danube Diocese, Dobroja churches, local history..

NOTE

1 Institutul de Istorie ecleziastică „Nicolae Bocușan” al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.

2 Pornind cu căruțele din Sulina și îndreptându-se către Vâlcov, episcopul Cosma a vizitat parohiile C.A. Rosetti, Letea, Periprava, după care a vizitat biserica ortodoxă și cherhanalele din Vâlcov și biserica ortodoxă din orașul Chilia Nouă, de unde a luat vaporul S.R.D. „Ismail” spre Galați, v. *Vestitorul*, Anul I, nr. 7, 1 octombrie 1926.

3 *Vestitorul*, Anul II, nr. 2, 1 mai 1927.

4 Parohiile din Deltă: Sulina, Chilia Veche, Caraorman, Carmen Sylva (azi Crișan), Letea, C.A. Rosetti, Lascăr Catargiu (azi Plauru), Cetalchioi, Regele Carol (azi Tudor Vladimirescu), Pr. Carol (azi Partizani), Sf. Gheorghe; parohiile de la câmpie: Mahmudia, Agighiol, Beștepe, Domnița Maria (azi Nufăru), Dunavățu de Jos, Murighiol, Sarighiol de Vale (azi Valea Nucarilor), Sarinasuf, Sabangia.

5 AET, dosar nr. 94, Fond *Parohia Sfinții Împărați Tulcea*, Adresă Episcopie nr. 495/13 februarie 1928.

6 *Vestitorul*, Anul VII, nr. 5, mai 1931.

7 Econ. Dumitru Țară (n. 1905 – d. 1978), licențiat în teologie al Facultății din Cernăuți (1932), paroh al parohiei *Schimbarea la Față* din Tulcea, numit protoiereu provizoriu

al județului în locul econ. O. Maraloi, care demisionase la 15 noiembrie 1933.

8 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresă Episcopie nr. 923/1 martie 1935.

9 Sursa: *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1977, p. 208.

10 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.

11 C.E.D., instituția internațională care avea drept scop asigurarea liberei navigații pe Dunărea maritimă, de la Sulina la Brăila, reglementarea regimului navigației pe fluviu, aplicarea prevederilor respectivelor regulamente, precum și a taxelor aferente navigației pe Dunăre.

12 La Sulina, pe vremea aceea, la sărbătoarea de 10 Mai, era obiceiul ca în fața bisericii *Sf. Nicolae* să se așeze pe jos un covor de „stuf și rogoz verde și proaspăt, care umplea văzduhul cu aromele neuitate ale bălților”, și peste care urmau să defileze elevii școlilor din oraș, cele două companii de marinari și grăniceri, și premilitarii, v. Zaharia Potârniche, *Amintiri din Europolis*, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 374.

13 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.

14 Christofor-Dan Samsonic, *Europolis*, în „Viața Adevărată”, Anul I, nr. 3, 1 august 1934.

15 *Marea Neagră*, Anul X, nr. 54, 28 ianuarie 1932.

16 Orașul avea 5 străzi paralele, în lungul Dunării, pe malul drept al fluviului, strada întâia mărginind cheiul, strada a cincea fiind vecină spre sud cu bălțile, iar perpendicular pe aceste străzi, alte 10 străzi, de câte 40-50 metri, „pustii, triste și sărace, cu case de lemn, vopsite în culori mohorâte, ca să nu se murdărească de fumul vapoarelor”. v. Grigore Cotlaru, *Sulina*, în „Revista Vremii”, nr. 5, 25 noiembrie 1934, pp. 6-9.

17 *Albina*, Anul XIV, 14 noiembrie 1910, pp. 187-188.

18 AET, dosar nr. 424, Fond *Parohia Sulina*, Apel subscripție.

19 Cu o zi înainte, la Tulcea, Regele a vizitat Monumentul Independenței de pe Colnicul Horei aflat în reconstrucție și s-a interesat de lucrările de apărare din vremea războiului, apoi a vizitat cazarma Regimentului 33 Infanterie și fosta tabără a regimentului distrusă de inamic. v. *Cuvântul Liber*, Anul II, nr. 12, 31 mai 1932.

20 AET, dosar nr. 64, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 449/26 mai 1932.

21 *Vestitorul*, Anul IV, nr. 12, decembrie 1929.

22 *România de la Mare*, Anul I, nr. 50, 5 noiembrie 1934.

23 În toamna anului 1936, episcopul Cosma avea să decidă înființarea în fiecare parohie a unei asociații de caritate creștină, care să se ocupe cu ajutorarea nevoiașilor și cu găsirea de lucru pentru șomeri. v. *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5562, 16 septembrie 1936.

24 AET, dosar nr. 424, Fond *Parohia Sulina*, Proces Verbal din 5 februarie 1936.

25 Simion Vârgolici, pr., *Dare de seamă cu privire la activitatea Consiliului Parohial al parohiei Bisericii Catedrale Sf. Nicolae din orașul Sulina, între anii 1930-1937*, Tipografia George Jorică, Galați, 1937, pp. 3-7.

- 26** Vasile Pantazzi, comandant al canonierei „Oltul” (1895-1899), al monitorului „Lascăr Catargiu” (1913) și al crucișătorului „Elisabeta” (1913-1916), șef de stat major al Diviziei de Dunăre și comandant al Diviziei de Mare (1920-1930), contraamiral. v. *Dicționar enciclopedic de marină*, coord. comandor (r) Anton Bejan, Editura Semne, București, 2010, p. 579.
- 27** *Monitorul Oficial* nr. 39, 23 mai 1912, p. 1936.
- 28** La 1 aprilie 1935, la Sf. Gheorghe, erau următoarele barcazuri folosite la transportul peștelui: *Elena* (5,5 t), proprietari Ioan și Vasile Sarandi și *Sf. Gheorghe* (14,9 t) și *Sf. Nicolae* (41,7 t), proprietar N. Constantin, v. *Lista de vasele marinei comerciale române aflate înscrise la data de 1 aprilie 1935*, Editura Lupta, București, 1935, pp. 134-143.
- 29** AET, dosar nr. 400, Fond *Parohie Sf. Gheorghe*, Cerere nr. 3190/27 iulie 1935.
- 30** În problema hirotonirii de preoți fără salarii, în toamna 1936, *Sf. Sinod* va hotărî ca solicitările să fie înaintate spre aprobare *Sinodului Permanent*, parohiile urmând să respecte anumite condiții, respectiv cel puțin 200 de familii la sate și 400 de familii la oraș, casă parohială și sesie parohială, v. *BOR*, Anul LIV, 1936, Supliment Partea oficială, pp. 65-66.
- 31** AET, dosar nr. 400, Fond *Parohie Sf. Gheorghe*, Adresa nr. 41/10 noiembrie 1936.
- 32** *Ibidem*, Proces Verbal din 23 mai 1936.
- 33** *Ibidem*, Adresa nr. 6/18 ianuarie 1935.
- 34** *Buletinul Oficial al județului Tulcea*, Anul XIII, nr. 211, 25 mai 1935.
- 35** V. Meruțiu, *O excursie în Delta Dunării. Dare de seamă*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1926, pp. 25-26.
- 36** AET, dosar nr. 424, Fond *Parohia Sulina*, Adresa nr.14/31 martie 1936.
- 37** *Ibidem*, Adresa Episcopie nr. 3035/23 mai 1936.
- 38** *Dare de seamă asupra activității Secțiunii Sulina a Ligii Navale Române în cursul anului 1936*, Tipografia Cultura, București, pp. 3-7.
- 39** Sulina devenind stațiune balneo-climaterică în vara 1927, plaja era frecventată pentru băi de soare și mare, atât de localnici cât și de turiști; cu toate că plaja era adăpostită de valuri prin diguri, anual se înregistrau înecuri.
- 40** *Dare de seamă asupra activității Secțiunii Sulina a Ligii Navale Române în cursul anului 1937*, Tipografia Cultura, București, 1938, p. 13.
- 41** *Marea Noastră*, Anul VI, nr. 7-8, iulie-august 1937, p. 154; *idem*, Anul VII, nr. 7-8, iulie-august 1938, p. 286.
- 42** *Revista Ligii Navale Române*, Anul V, nr. 9, septembrie 1936, pp. 164-165.
- 43** *Dobrogea Jună*, Anul XXXI, nr. 92, 16 aprilie 1935.
- 44** AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.
- 45** *Ibidem*.
- 46** Sever Tănăsescu, *Insula Șerpilor*, în „*Revista Ligii Navale Române*”, Anul V, nr. 10, octombrie 1936, pp. 185-186.
- 47** La slujba sfințirii de la Celic au mai participat: mitropolitul Gurie al Basarabiei, episcopii Ghenadie Niculescu al Buzăului, fost protoieru al Tulcii (1904-1910) și Grigorie Comșa al Aradului, și arhierii Tit Simeadrea, vicarul Sf. Patriarhiei și Grigorie Leu, vicarul Sf. Mitropolii a Moldovei, v. *Vestitorul*, Anul VIII, nr. 10, octombrie 1932.
- 48** Miniștrii sosiți la Sulina verificau proiectele tehnice elaborate de inginerii consultanți în vederea ameliorării ieșirii în mare a vaselor de tonaj, v. *Vocea Galaților*, Anul XVI, nr. 4555, 10 mai 1933.
- 49** Simion Vârgolici, pr., *op.cit.*, p. 7.
- 50** *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5553, 5 septembrie 1936.
- 51** AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr.1296/20 noiembrie 1936.
- 52** *Lupta*, Anul XXVI, nr. 34, 4 iulie 1936.
- 53** Sursa: AET, *Istoricul bisericii din Dunavățu de Sus* (1936).
- 54** AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.
- 55** *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5407, 12 martie 1936.
- 56** Pentru 1927, 20 de localnici printre care unii cu numele de familie Sibișanu, Mocanu, Stăneacă, Crăcană, Băzgan, încheiau învoielii agricole pentru pășunat, majoritatea cu câte 3 ha, v. Arhiva Națională Secția Județenă Tulcea, Fond *Primăria Dunavățu de Jos*, dosar nr. 1/1926, f. 26.
- 57** *Vestitorul*, Anul VIII, nr. 7, iulie 1932.
- 58** În vara 1923, cele două învățătoare din Dunavățu de Jos mergeau cu elevii în cimitir și curățau toate mormintele și sădeau flori, faptă pioasă demnă de a fi publicată, v. *Curierul Tulcei*, Anul II, Nr. 46, 25 iunie 1923.
- 59** AET, dosar nr. 392, Fond *Parohie Dunavățu de Jos*, Date pentru Anuar (1936).
- 60** *Dimineața*, Anul 32, nr. 10705, 1 octombrie 1936.
- 61** *Idem*, Anul 32, nr. 10738, 13 noiembrie 1936.
- 62** *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5575, 1 octombrie 1936.
- 63** AET, dosar nr. 429, Fond *Parohie Chilia Veche*, Adresa nr. 1/4 ianuarie 1933 și Adresă *Protoierie* nr. 1023/15 octombrie 1936.
- 64** *Idem*, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr.1296/20 noiembrie 1936.
- 65** *Acțiunea*, Anul VII, nr. 1918, 26 octombrie 1938.